

Skolevegring

- hva kan skolen gjøre?

FLIS
Stavanger
2.Nov 2017

Trude Havik

Læringsmiljøsentret
Universitetet i Stavanger

Begreper og definisjoner

-hvilke bruker dere?

- Dokumentert vs. udokumentert fravær
- Ugyldig vs. gyldig fravær (grensetilfelle?)
- Alvorlig/bekymringsfullt fravær (når?)
- Foreldremotivert fravær vs motivert fra barnet selv
- Skolevegring (school refusal- SR)/emosjonsbasert-/ angstbasert skolevegring
- Skolevegringsatferd (SRB)
- Skulk (truancy)
- Skolenekting (Holden & Sällman)
- Skoleutstøting/push-out
- Skolefobi
- Separasjonsangst
- Skoleangst
- Streifere
- De motvillige (school reluctant)
- Drop-out/frafall/bortvalg
- Hemmasittande
- ...og de som kun er fysisk tilstede...

Bekymringsfullt/
Alvorlig fravær

Skolefravær

Frafall

Gyldige grunner som
sykdom og godkjent
permisjon

Grunner relatert til diffuse
plager

Ugyldige grunner

Fravær motivert fra
barnet selv

Fravær motivert fra
foreldrene

Skulk

Skolevegring

Separasjonsangst

Skolevegning (definisjon mor)

«Jeg sier at hun har strevd med å gå på skolen, ikke nekta, men strevd, det er de barna som vil gå på skolen men ikke får det til»

Identifisere tidlige tegn

- Somatiske/psykosomatiske plager (klager til sine foreldre, vil gå hjem fra skolen på grunn av slike plager) – går over når de «slipper»
- Økt fravær- oftest gradvis
- Tegn til angst og/eller depresjon (unngåelse, søker trygghet)
- Endrer atferd (søker mer oppmerksomhet, gråt, økte konflikter, trekker seg vekk fra sosiale situasjoner..)

Hva opprettholder fravær?

- Selve fraværet.....
- «Vondtene» - «dyrker» lidelsene
- Redd for hva de andre sier - redd for å skille seg ut
- De tar/får kontroll hjemme
- Behagelig hjemme i skoletiden (sove lenge, spille utover natten, bake boller, få en valp...)
- Ingen hjemme etterspør og følger opp (skulk)
- Faglige og sosiale konsekvenser (mindre kontroll, mer stress og vegrer seg mer)
- Sosial isolert/ensom - flere «feil» venner
- Ingen annen strategi å møte utfordringer på

«Dataspillrelatert problematikk»

- Et symptom på noe annet?
- Når er det et «problem»?
- Innfødte - innflyttere
- FFF (frykt ikke, forarg deg ikke, fjern deg ikke fra barns digitale verden)
- <https://publikasjoner.medietilsynet.no/spilltroebbel/>

Kjellerguttens kvaler

Får man problemer av å spille for mye dataspill eller spiller man for mye dataspill fordi man har problemer?

Bruk spill til å forstå hva den unge strever med

- Rådgiver: Måten jeg er på i spillet er den måten jeg er på i den virkelige verden, hvordan er det for deg, er det sant eller usant?
- Kristian: Det er ikke sant, og så er det litt sant allikevel.
- Rådgiver: Hvordan?
- Kristian: Jeg vil heller si det sånn, måten jeg er på i spillet er den måten jeg skulle ønske jeg kunne være på i den virkelige verden.
- Rådgiver: Måten du er på i spillet er den måten du skulle ønske du var på i den virkelige verden....
- Kristian: Ja, det er ingen som dømmer meg der, jeg kan på en måte være mer meg selv, uten å måtte tenke på hva de andre tenker om meg.
- Rådgiver: Det høres deilig ut.
- Kristian: Mmm, det er ingen som ler av meg

(Fellman, 2011, s. 21)

– Å ha vært på arenaen ungene elsker gir grobunn for gode samtaler. Man vet litt hva det går i, og kan skjønne både begeistring og spillet.

Risikofaktorer - de vanligste...

Avhenger av:

- Hvor lenge fravær har vart...fraværsmønster etableres tidlig...
- ...og om det er skulk, skolevegring, separasjonsangst, diffuse grunner, foreldremotivert fravær.....?

Oftest sammensatte grunner (sum av risiko- og opprettholdende faktorer) - kompleksitet øker over tid

- Se på alle forhold samtidig (skole, individ, familie) -og tidlig

Individuelle faktorer

- De fleste sensitive/sårbare
  - Angst/depresjon (sosial angst, prestasjonsangst, eksponeringsangst) - redsel før prøver og for fremføring i klassen/i grupper (sjelden angst alene)
  - Emosjonelt ubehag
  - Problematisk følelsesregulering
  - Lav selvtillit, negativ tenkning og begrenset problemløsning
  - Alder (overganger)
  - Elever med lærevansker og evnerike
  - Diagnoser (f.eks. asberger)
  - Somatiske/psykosomatiske plager
  - Sjelden atferdsvansker, oftere innagerende og beskjedne
  - Skjøre nettverk
-
- Uinteressert/misliker skole og lekser – kjedelig, manglede mestring, motivasjon og engasjement for skolearbeidet
  - Oftere atferdsvansker og utagerende, sjelden frykt/angst for å gå på skolen
  - Opposisjon overfor foreldre og lærere (voksne)
  - «Feil» venner, konfliktfylte vennskap. «Invitert» av en venn....

Forhold i familien

- Psykiske lidelser hos foreldre (angst/depresjon)
  - Overbeskyttende/overinvolverte
  - Ekteskapsproblemer- sliter som et «team»
  - Mangelfull, uklar kommunikasjon
  - Enslige foreldre (rolleavklaring?)
  - Ny søsken – flytting - sykdom, dødsfall
-
- Skole/utdannelse ikke verdsatt og følger ikke opp barna i fritiden (mye alene hjemme etter skoletid)
  - Følger ikke opp barna i forhold til skole og fravær (om de er syke)
  - Kulturelle forskjeller hjem og skole
  - Sosioøkonomisk bakgrunn

Skolen

-beskyttelse eller ekstra belastning

- Dårlige relasjoner (lærer-elev)
  - Mobbing, utestenging, ensomhet
  - Faglige/sosiale krav (faglige utfordringer, gym, presentasjoner, eksponering)
  - Manglende forutsigbarhet – særlig ved endringer, uforutsigbare fag og aktiviteter, og ved overganger
  - Urolige klasser/medelever og uforutsigbare/strengte lærere (dårlig klasseledelse)
  - Manglende (sein) tilrettelegging/tilpasning (redd for å skille seg ut)
  - Skolens møte med angst- tilrettelegging og forståelse
  - Skole-hjem samarbeid
-
- Oftere lærevansker – mangler motivasjon og mestringsopplevelser
  - Opposisjon mot skole, lærere og foreldre
  - "Kjedelig" - liker ikke skole eller skolearbeid
  - Læreplanen – undervisningsformen – relasjoner lærer/medelever

Planlagt forebyggende arbeid

-mot fravær generelt, innført over tid

- Klar forventning om tilstedeværelse på skolen
- Klare rutiner for registrering for fravær (dager, timer, grunner) – følges opp av alle - tidlig kartlegge grunner + hva opprettholder og beskytter (systemisk) – bruk fraværsprotokollen
- ETABLERER «FRAVÆRSTEAM» PÅ SKOLEN ELLER I KOMMUNEN
- Utarbeide en handlingsplan mot fravær og implementer den...
- Forebygge med god klasseledelse med fokus på relasjoner- skolens plikt å utvikle et godt skole-/læringsmiljø – et trygt og inkluderende læringsmiljø er også angstdempende

Tidlig intervensjon forts.

Spesifikke tiltak for skolevegring:

- Overgangssituasjoner i skolen: angst, utrygghet og usikkerhet (besøk skolen på forhånd; bli kjent med bygningen, klasserommet, læreren(e), miljøarbeid/andre voksne i skolen og medelever. Hente/møte eleven hjemme/skoleporten. Foreldre og elev være trygg på at skolen følger opp og at det ikke er situasjoner i skolen som ikke er kartlagt/fulgt opp)
- Hjemmeundervisning anbefales ikke over tid (Melvin & Tonge 2012; Ek & Eriksson 2013; Wagner 2005)
- Hjem-skole-elev samarbeid (Chitiyo & Wheeler 2006; Jenni 1997)
- Rask retur til skolen (Reid 2002; Ek & Eriksson 2013; Paige 1997; Reid 2012; Wimmer 2003)
- Foreldreveiledning (-behandling) –foreldreferdigheter, psykiske lidelser o.a.

Tidlig intervensjon forts.

- Redusere stress og lære mer hensiktsmessige mestringsstrategier enn å vegre (kan ta tid)
- Om du ikke vet grunnen; vis at du bryr deg (send sms/kort, hjemmebesøk - si at du ikke vet helt («sammen skal vi.... men du må fortelle meg...»))
- Send ukeplaner og annen informasjon hjem (også ved langvarig fravær)
- **LAG EN PLAN!** (hvilke timer skal eleven starte, når øke, hvilke justeringer hjemme – og på skolen – hva skal vi gjøre om det ikke virker, dato for evaluering, osv.)

Spør vi alltid eleven?

- <http://forskning.no/2016/11/vi-ma-bry-oss-mer-om-skolevegrene>
- Manual og håndbok for praktikere "Hemmasittare och vägen tilbake», med konkrete råd til ungdommen selv, foreldrene og hjelpeapparatet (Magelungens utviklingscenter, S).
- Et av rådene er å spørre de unge om hva de selv tenker. Ut fra det kan man jobbe mot et felles mål

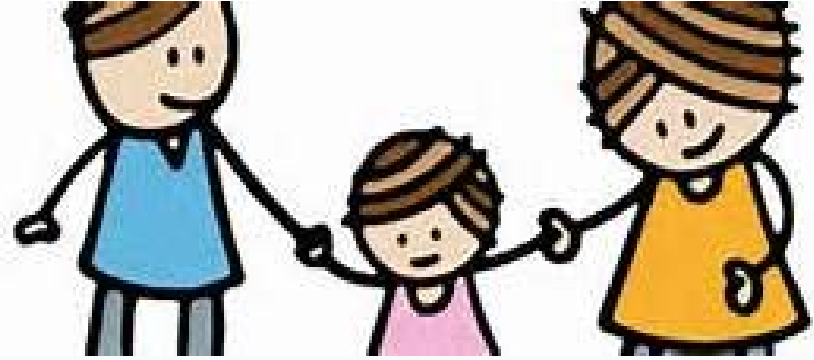

Skole – hjem

- Varsle foreldre raskt om fravær - og motsatt
- Lett å skylde på hverandre - «Hvem er den profesjonelle?»
- Ta foreldre på alvor! Bruk utviklingssamtalene! Foreldre en viktig informasjonskilde for å forstå barnet bedre (sjekklister?)
- Faste møter. Involver foreldre i tiltak og tilrettelegging (ikke sikkert de vet vs ikke bryr seg). Informer om konsekvenser

Hjem

- Ha gode vaner
- Foreldre/foresatte gi både støtte og kontroll
- Begrense tilgang på pc/spill hjemme
- Begrense mulighet til å være med venner som har negativ påvirkning
- Gjøre det mindre attraktivt å være hjemme (samtidig mer attraktivt på skolen)
- Foreldre må være trygge på at skolen er et trygt sted for sine barn – først da kan de «presse»
- De må følge opp avtaler i planen
- Hvordan overbevise foreldre om at de må bestemme? - om at rask tilbakeføring er det beste tiltaket?

Skolen – en viktig sosial arena

- Tilkortkomming og nederlag sosialt: mobbing, utestenging, sosial isolasjon, ensomhet
- “Skjøre” nettverk – “feil” venner

Mobbing

- Mobbing en viktig risikofaktor for skolevegring, skulk og frafall (Reid 2005; Gastic 2008; Sheppard 2005; Egger mfl 2013; Havik mfl 2013/2015; Kearney & Haight 2011; Cornell mfl 2013)
- Langsiktig, systemisk og forebyggende arbeid mot mobbing – kan redusere fravær
  - Kartlegg mobbing (Kearney & Haight 2011)
  - Ulike former (skjult, nettmobbing) (Flack 2010; Reid 2014; Sjursjø mfl 2015)
  - NB! De som har opplevd mobbing tidligere

«Han hatet skolen. Hver dag i sjette klasse sa han at han var syk. Han hadde feber, vondt i magen, vondt i hodet – han ville ikke på skolen. Det er grusomt å måtte sende barnet sitt av slik» (Katrine Olsen Gillerdalen, mor til Odin)

Ensomhet/isolasjon

- Ungdata 2016: 1 av 10 har ikke en eneste nær venn
- Ensomhet når «alle andre» tilsynelatende er svært sosiale... (sosiale media)
- Tanker om å slutte på videregående og sosial opplevelse som **ensomhet** og lite lærerstøtte (Frostad mfl 2014)
- *«Jeg er han som sitter på bakerste rad i klasserommet, som ingen legger merke til. Jeg er redd for å trenge meg på. Jeg er redd for å bli avvist»* (gutt 16 år)

Tiltak relasjoner og mobbing

- Mobbing skal stoppes (aktivitetsplikten)
- Lærer-elev relasjoner – modellere og fasilere
- Bevissthet rundt plassering og gruppesammensetning i klasserommet (også i gym, uteaktivitet og friminutt)
- Tilrettelegge for samspill elev-elev: etablere smågrupper utenfor klasserommet og gradvis eksponering fra smågruppe til klasserom
- Makkerskap og læringspartner

Tiltak forts.

- Lærer oppfordre medelever til å kontakte og besøke eleven hjemme (gi «ærend»)
- Samarbeid med foreldrene (støtte de i å være med venner i fritiden for å opprettholde noe av de sosiale relasjonene – kan lette overgangen)
- Noen trenger å utvikle sosial kompetanse: beskyttende faktor (Ogden & Hagen 2014; Sørliie mfl 2008) (Program: Zippys venner, Du og jeg og vi to, ART, PALS)
- Fysisk aktivitet i skolen gir flere venner (og øker læring) (Skagen og Dyrstad 2016) (opplever god helse, påvirker selvfølelse og bedrer fysisk og psykisk helse)

Forutsigbarhet

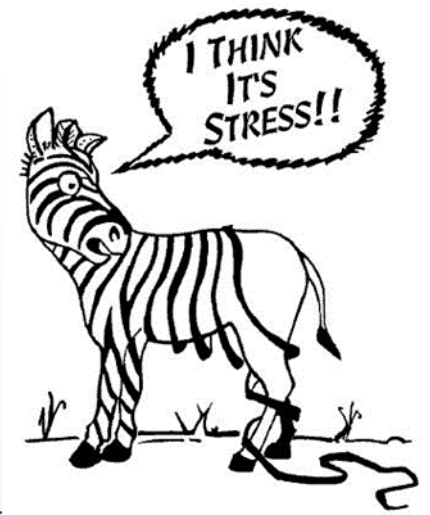
- Forutsigbarhet – kontroll: faglig og sosialt
(Havik mfl 2013; Kearney 2001; Archer mfl 2003)
- Forutsigbarhet i utvidet grad...
- ER DET FAG/TIMER/DAGER/AKTIVITETER I SKOLEN SOM ER MER UFORUTSIGBARE FOR NOEN ELEVER?

Eksempel på tilpasninger

- Informasjon på forhånd: hva, hvem, hvor og hvordan....
- Stabile lærerkrefter. Vite om vikarer og alle små og store endringer
- Faste avtaler mellom lærer og elev- fast tid og sted: opprettholde tillit og trygghet mellom elev-lærer
- Gjennomgå ukeplan hver mandag morgen, evaluerer sammen fredag
- Avtale/tiltak/plan må IKKE fravikes (vikar, timelærere, endringer) - rask retur – hjemmeundervisning - send ukeplaner og annen informasjon hjem (også ved langvarig fravær)
- Medvirkning: egenkontroll og forutsigbarhet
- Forutsigbarhet (kontroll) i utvidet grad - faglig og sosialt – spesielt viktig i noen fag/timer/dager/aktiviteter – kollegialt (alle følger opp)

Evalueringssituasjoner

- .... kan være forløper til angst, stress og redusert motivasjon
- Stress hos barn og unge som følge av: a) lekser, prøver og tidsfrister b) elevenes egne forventninger av seg selv og egne ferdigheter og admisjoner c) sosiale relasjoner (relasjoner til lærer og venner) (Lillejord mfl 2017: Stress i skolen – en systematisk kunnskapsoversikt. Kunnskapssenter for utdanning)

Jenter (mer sensitive for stress og reagerer sterkere på stress)

- Flere barn/unge innlegges som følge av alvorlige stressrelaterte tilstander <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/skole-og-utdanning/barneprofessorer-bekymret-for-skolestress-stadig-flere-soeker-hjelp/a/23816809/>

Eksempler på tilpasninger

Fritak fra karakterer (i en periode)

Redusere/tilpasse krav:

- Gradvis tilvenning til evalueringssituasjoner
- Forenklet prøve, muntlig istedenfor skriftlig, prøve i enerom/gruppe
- Avtaler mellom lærer og elev om ikke å bli spurt muntlig i timene/prate høyt

Mestringsorientert læringsmiljø vs «test/prestasjonsregime»

Et godt læringsmiljø og god sosial støtte fra lærer og medelever kan motvirke negativt stress

Hva med gym? Andre fag/aktiviteter?

Betydningen av god klasseledelse

- Forutsigbarhet og trygghet: bli sett, respektert, ro og orden (vs urolige klasser/medelever og uforutsigbare/ strenge lærere)(Havik mfl 2014)
- Klare og inkonsekvante regler i skolen øker risikoen for frafall - også et ensidig fokus på regler
- Elever som faller fra opplever lærere som er kontrollerende, lite støttende og uinteresserte i elevene (Vallerand & Senecal 1991)
- Gjennom et godt og trygt læringsmiljø kan lærere gjøre en stor forskjell ved å skape gode relasjoner mellom elevene (størst effekt for svake elever)(NIFU STEP 17/2009)...og for risikoutsatte unge...

Oppsummering

- Forebyggende arbeid med gode rutiner for å registrere og følge opp fravær og forvente tilstedeværelse
- Ikke «vent og se» - kartlegge risiko- og opprettholdende faktorer tidlig- skreddersy tiltak
- FORUTSIGBARHET sosialt og faglig: godt læringsmiljø. Ro og orden. Støtte i læringsprosessen. Vektlegg skolen som SOSIAL ARENA- varme og støttende relasjoner til lærere og medelever
- Mestringsstrategier. Redusere stress/krav. Sikre overganger og holde avtaler
- Skole-hjem-samarbeid tidlig – foreldre/foresatte involveres + støttesystemene(kom gnisninger i forkjøpet)
- Kollegial skole (et lag rundt elevene): samarbeid internt - alle følge opp avtalte rutiner og avtaler om enkeltelever